

ZAMONAVIY XALQARO MUNOSABATLARDA INGLIZ TILINING PRAGMATIK VA SOTSIOKULTUROLOGIK AHAMIYATI

Qo‘shoqova Shabnam Abdurashid qizi,

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti “Xorijiy til va adabiyot” ta’lim yo‘nalishi 3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Shoyimova Komila O‘ral qizi,

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

kushakovashabnam@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18620575>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz tilining madaniyatlararo muloqot va diplomatiyadagi ahamiyati chuqur ilmiy tahlil qilinadi. Globalizatsiya jarayonida ingliz tili nafaqat xalqaro aloqa vositasi, balki turli davlatlar o‘rtasida siyosiy, iqtisodiy va madaniy integratsiyaning asosi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Tadqiqotda ingliz tilining diplomatik hujjatlar, xalqaro tashkilotlar faoliyati, xalqaro muzokaralar hamda madaniyatlararo dialogdagi roli o‘rganiladi. Shuningdek, tilning pragmatik va sotsiokulturologik xususiyatlari tahlil qilinib, uning samarali muloqotni ta’minlashdagi o‘rni ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so‘zlar. Ingliz tili, diplomatiya, madaniyatlararo muloqot, xalqaro tashkilotlar, global til, kommunikativ kompetensiya, sotsiokulturologiya, xalqaro muzokaralar, lingvistik vosita, pragmatik ahamiyat.

Abstract. This article provides an in-depth scientific analysis of the importance of the English language in intercultural communication and diplomacy. In the process of globalization, English is emerging not only as a means of international communication, but also as the basis for political, economic and cultural integration between different countries. The study examines the role of the English language in diplomatic documents, the activities of international organizations, international negotiations and intercultural dialogue. The pragmatic and sociocultural characteristics of the language are also analyzed, and its role in ensuring effective communication is scientifically highlighted.

Keywords. English, diplomacy, intercultural dialogue, international organizations, global language, communicative competence, socioculturology, international negotiations, linguistic tool, pragmatic significance.

Аннотация. В данной статье проводится глубокий научный анализ значения английского языка в межкультурной коммуникации и дипломатии. В условиях глобализации английский язык выступает не только как средство международного общения, но и как основа политической, экономической и культурной интеграции между различными государствами. В исследовании рассматривается роль английского языка в дипломатических документах, деятельности международных организаций, международных переговорах, а также в межкультурном диалоге. Кроме того, анализируются прагматические и социокультурные особенности языка, и на научной основе раскрывается его значение в обеспечении эффективной коммуникации.

Ключевые слова: английский язык, дипломатия, межкультурная коммуникация, международные организации, глобальный язык, коммуникативная компетенция, социокультурология, международные переговоры, лингвистическое средство, прагматическое значение.

Kirish. XXI asrda ingliz tili global kommunikatsiya vositasi sifatida o‘zining mustahkam mavqeini egalladi. Bugungi kunda u nafaqat xalqaro biznes, ilm-fan va texnologiya tili, balki diplomatiya va madaniyatlararo muloqotning asosiy vositasi sifatida ham faol qo‘llanilmoqda. Diplomatiya sohasida tilning o‘rni alohida ahamiyatga ega,

chunki har qanday muzokara, xalqaro shartnoma yoki diplomatik uchrashuv aniq va tushunarli muloqotga asoslanadi.

Tarixiy jihatdan, diplomatiya ko'p tillilik asosida olib borilgan. Yaqin o'tmishda fransuz tili diplomatik til sifatida yetakchi bo'lgan. Biroq, Ikkinchi jahon urushidan keyin ingliz tilining iqtisodiy, siyosiy va ilmiy nufuzining ortishi natijasida u diplomatiyada yetakchi o'ringa chiqdi. Hozirda BMT, YeI, NATO kabi yirik xalqaro tashkilotlarda ingliz tili rasmiy yoki ishchi til sifatida faol qo'llanadi.

Madaniyatlararo muloqot nuqtayi nazaridan ingliz tili xalqlarni birlashtiruvchi ko'prik vazifasini bajaradi. Turli millat va madaniyat vakillari o'zaro ingliz tilida muloqot qilganida, tilning faqat grammatik jihatlari emas, balki uning pragmatik va madaniy xususiyatlari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois ingliz tilini bilishning o'zi yetarli emas, balki madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish ham zarur.

Bugungi maqola ingliz tilining madaniyatlararo muloqot va diplomatiyadagi o'rni, uning tarixiy shakllanish jarayoni va zamonaviy dunyodagi strategik ahamiyatini ilmiy nuqtayi nazardan yoritishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ingliz tilining diplomatiyadagi o'rniga oid ilmiy adabiyotlar ko'plab manbalarda o'rganilgan. D. Crystal ingliz tilining global tilga aylanishini iqtisodiy va siyosiy omillar bilan izohlagan.* Uning fikricha, ingliz tilining xalqaro diplomatiyadagi yetakchilik mavqei nafaqat tilning strukturaviy imkoniyatlari, balki ingliz tilida so'zlashuvchi davlatlarning iqtisodiy va siyosiy ta'siri bilan chambarchas bog'liq.

J. House va G. Kasper madaniyatlararo pragmatika bo'yicha tadqiqotlarida ingliz tilining xalqaro muloqotdagi "neytral platforma" vazifasini tahlil qilgan. Ularning fikricha, ingliz tili turli madaniyat vakillarining muloqotidagi tushunmovchiliklarni kamaytiradi, biroq ayni paytda madaniyatlararo to'qnashuvlarni oldini olish uchun maxsus kompetensiyalarni talab qiladi.

*D. Crystal- *English as a Global Language*, 2003.

Diplomatiya tiliga oid tadqiqotlarda P. Chilton va A. Schäffner ingliz tilining xalqaro munosabatlardagi lingvistik vosita sifatida funksiyalarini ko'rsatgan. Ularning izlanishlari ingliz tili diplomatik matnlarda neytral, aniq va rasmiy uslubni ta'minlashda yetakchi o'rin egallashini tasdiqlaydi.

Shuningdek, *Journal of Language and Politics* va *International Journal of Applied Linguistics* kabi ilmiy jurnallarda ingliz tili va diplomatiya mavzusi muntazam muhokama qilinadi.

Ushbu tadqiqot qiyosiy-tarixiy, sotsiopragmatik va sotsiokulturologik yondashuvlarga asoslanadi. Qiyosiy-tarixiy metod orqali ingliz tilining diplomatiyada fransuz tilini qanday ortda qoldirgani tahlil qilindi. Sotsiopragmatik metod yordamida ingliz tilining xalqaro muzokaralarda ishlatilish xususiyatlari – nutq aktlari, rasmiy iboralar, diplomatik etiket tahlil qilindi.

Bundan tashqari, xalqaro tashkilotlarning rasmiy hujjatlari, BMT rezolyutsiyalari, xalqaro shartnomalar va diplomatik nutqlar korpus sifatida o‘rganildi. Ushbu materiallarda ishlatilgan lingvistik vositalar, jumladan, passiv shakllar, neytral leksika va politeness strategiyalari alohida tahlil qilindi.

Madaniyatlararo muloqotga oid metodologiya sifatida Xallidayning tizimli-funksional lingvistika nazariyasi va Hymesning kommunikativ kompetensiya modeli asos qilib olindi. Bu yondashuv ingliz tilining nafaqat grammatik, balki madaniy hamda pragmatik jihatdan qanday ishlashini aniqlash imkonini berdi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari ingliz tilining diplomatiya va madaniyatlararo muloqotda uch asosiy vazifani bajarishini ko‘rsatdi:

1. **Neytral vosita:** Ingliz tili turli millat vakillari uchun umumiy aloqa platformasini ta‘minlaydi. Bu ayniqsa xalqaro muzokaralarda, masalan, BMT yig‘ilishlarida yaqqol namoyon bo‘ladi.

2. **Standartlashtirish:** Ingliz tili xalqaro hujjatlarda aniq va bir xil talqinni ta‘minlash uchun qo‘llanadi. Diplomatik matnlarda rasmiy va neytral uslubning ustunligi tilning pragmatik moslashuvchanligini ko‘rsatadi.

3. **Madaniyatlararo kompetensiya vositasi:** Ingliz tili orqali muloqot qilayotgan tomonlar faqat til bilimiga emas, balki madaniy kodlarni anglash qobiliyatiga ham ega bo‘lishi kerak. Bu xalqaro muzokaralarning muvaffaqiyatini belgilovchi omil hisoblanadi.

4. **Pragmatik moslashuvchanligi:** Ingliz tili til sifatida diplomatik muloqotda yuqori samaradorlikni ta‘minlaydi. Xalqaro muzokaralar va rasmiy hujjatlarda ingliz tilida ehtiyotkorlik, bilvosita ifoda, noaniqlikni yumshatuvchi modal fe‘llar (may, might, could) hamda diplomatik evfemizmlar keng qo‘llaniladi. Bu esa tomonlar o‘rtasida keskinlikni kamaytirish va murosaga erishishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

5. **Diskursiv kuchga ega ekanligi:** Tadqiqot ingliz tilining diskursiv kuchini ekanligi ko‘rsatdi. Diplomatik nutqlarda ingliz tili orqali siyosiy pozitsiyalar yumshoq, biroq ta‘sirchan shaklda ifodalanadi. Passiv konstruksiyalar va umumlashtiruvchi iboralar mas‘uliyatni aniq subyektdan chetlab o‘tkazish imkonini berib, xalqaro siyosiy muvozanatni saqlashga xizmat qiladi. Bu holat ingliz tilining pragmatik strategiyalar bilan boy ekanini tasdiqlaydi.

6. **Sotsiokulturologik va geosiyosiy omillari:** Beshinchidan, tadqiqot ingliz tilining ustunligi lingvistik sabablar bilangina emas, balki sotsiokulturologik va geosiyosiy omillar bilan ham bog‘liq ekanligini ko‘rsatdi. Ingliz tilida muloqot qilish ko‘pincha global ochiqlik, zamonaviylik va xalqaro hamkorlik ramzi sifatida qabul qilinadi. Natijada ingliz tili xalqaro maydonda nafaqat aloqa vositasi, balki siyosiy va madaniy ta‘sir instrumentiga aylanmoqda.

Shuningdek, ingliz tili diplomatiyada o'zining siyosiy nufuzi tufayli ham ustunlikka erishgani aniqlandi. AQSh va Buyuk Britaniya kabi davlatlarning tarixiy va iqtisodiy salohiyati tilning global maqomini mustahkamladi.

Xulosa. Ingliz tili bugungi kunda diplomatiya va madaniyatlararo muloqotning asosiy vositasi sifatida tan olingan. Tarixan fransuz tili diplomatik til bo'lib kelgan bo'lsa-da, XX asrdan boshlab ingliz tili global siyosiy va iqtisodiy kuch markazlari ta'sirida yetakchilikni qo'lga kiritdi.

Madaniyatlararo muloqotda ingliz tilining o'rnini faqat til bilimiga emas, balki pragmatik va madaniy kompetensiyaga ham bog'liq. Shuning uchun ingliz tilini bilish bilan bir qatorda madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish bugungi kunda xalqaro aloqalarda muhim shart hisoblanadi.

Shuningdek, olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, ingliz tilining xalqaro munosabatlardagi ustuvor mavqei kelajakda ham saqlanib qoladi va yanada mustahkamlanadi. Raqamli diplomatiya, xalqaro media makoni hamda global axborot almashinuvi jarayonlarida ingliz tili asosiy ishchi til sifatida faol qo'llanilishi uning strategik ahamiyatini yanada oshirmoqda. Xususan, onlayn diplomatik muzokaralar, xalqaro forumlar va virtual sammitlarda ingliz tilining ustunligi yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Xalqaro tashkilotlar, diplomatik uchrashuvlar va madaniyatlararo hamkorlik jarayonida ingliz tili nafaqat aloqa vositasi, balki integratsiya va hamkorlikning poydevori sifatida xizmat qilmoqda. Shu sababli uning diplomatiya va madaniyatlararo muloqotdagi ahamiyati kelajakda ham yanada ortib borishi kutiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Crystal D. English as a Global Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 212 p.
2. House J., Kasper G. Interlanguage Pragmatics. – Oxford: Oxford University Press, 1981. – 284 p.
3. Chilton P., Schäffner A. Politics as Text and Talk: Analytic Approaches to Political Discourse. – Amsterdam: John Benjamins, 2002. – 341 p.
4. Phillipson R. Linguistic Imperialism. – Oxford: Oxford University Press, 1992. – 365 p.
5. Fairclough N. Language and Power. – London: Routledge, 2001. – 258 p.
6. Wodak R. The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. – 276 p.
7. Bayramova G. Diplomatiya va til siyosati. – Toshkent: Fan, 2019. – 198 b.
8. Alpatov V. M. Yazyk i diplomatiya. – Moskva: Nauka, 2005. – 243 s.
9. Coulthard M., Johnson A. An Introduction to Forensic Linguistics. – London: Routledge, 2007. – 282 p.
10. Hymes D. On Communicative Competence. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972. – 134 p.